het begin van de twintigste eeuw haar beslag had gekregen, leidde ertoe dat tal van verzuilde - maar door de overheid betaalde - pedagogische instellingen zich over het kind ontfermden. Wetenschap, politiek, particulier initiatief en een geïdealiseerd kindbeeld gingen hand in hand.
Ook al bevat *Het verlangen naar opvoeden* nog al wat herhalingen en is het op bepaalde plaatsen wat breedsprakig, heeft Dekker toch een bijzonder boeiend boek geschreven. Door zich niet alleen op schriftelijke bronnen te baseren, maar ook op beeldmateriaal, biedt het vele nieuwe inzichten. Iedereen die zich bezighoudt met opvoeding en onderwijs zou ik het willen aanraden. Het relativeert niet alleen de problemen die we vandaag de dag met opvoeding en onderwijs hebben, maar stelt ons ook in staat te begrijpen waarom we die problemen hebben. Honderd jaar geleden verdrong de verzuiling de gedeelde deugden. In plaats daarvan kwamen een geïdealiseerd kindbeeld en de tegenhanger ervan: gebreken. Nu de verzuiling is weggevallen, dringt de vraag naar die gedeelde deugden zich opnieuw op. Willen we aan de jongere generatie weer deugden overdragen en zo ja, welke precies en hoe? Maar een eenduidig antwoord op die vraag is er (nog) niet.

Wouter Pols

EDWARD RADZINSKY, *ALEXANDER II. DE LAATSTE GROTE TSAAR* (BALANS, AMSTERDAM 2006), 446 BLZ., € 22,50.

Wie wel eens wat van de Russische historicus Edward Radzinsky gelezen heeft, kent diens bevlogen en meeslepende schrijfstijl. Die demonstreerde de auteur, tevens toneelschrijver en tv-presentator, in biografieën over Raspoetin, Stalin en Nicolaas II. In 2006 verscheen de lijvige biografie van Alexander II, tsaar tussen 1855 en 1881. Ook dit keer kon Radzinsky dankbaar putten uit staatsarchieven, waaronder die van de Derde Afdeling (geheime politie).
Tsaar Alexander II volgde in 1855 zijn plotseling overleden vader op, de oerconservatieve en autoritaire Nicolaas I; midden in de Krimoorlog. In tegenstelling tot zijn vader, voor wie iedereen bang was, presenteerde Alexander II zich als 'tsaar-bevrijder'. Tegen veel weerstand in verordonneerde hij in 1861 de afschaffing van de lijfeigenschap. Toen al openbaarde zich hét dilemma van zijn regering. De onderdanen waren een strenge tsaar gewend, maar nu zat er ineens een man van vlees en bloed op de troon. Dat nodigde uit tot onbelemmerde kritiek en tot illegale daden. Radzinsky vergelijkt de positie van zijn hoofdfiguur met die van Michail Gorbatsjov, wiens oproepen tot perestroika en glasnost eveneens totaal onbedoelde effecten oogstten. De biografie focust niet alleen op het kille hofleven in Sint-Petersburg, maar ook op de wirwar aan Russische terreurgroepen vanaf de *narodniki* (die 'naar het volk' gingen maar daar slechts domheid en weerstand ontmoetten). Tevens biedt het boek een staalkaart van de Russische intelligentsia, van Alexander Herzen tot Dostojevski. De relatie tussen echte terroristen en romanfiguren (zoals het personage Rachmetov uit *Wat te doen?* van Tsjernysjevski) is even intrigerend als raadselachtig, zoals ook de persoonlijke band tussen Dostojevski en leden van de terreurgroepering Volkswil.
Alexander II figureert bij Radzinsky vooral als tragische held. Hij bevrijdde de lijfeigenen en liep rond met gevorderde plannen voor een grondwet, maar dat kon de radicalen niet voor hem innemen. Hij hield er een geheim liefje op na, met wie hij na het tergend lange doodsbed van zijn echtgenote haastig trouwde. Hij overleefde zes aanslagen op zijn leven, voordat op 1 maart 1881 op een rijtoer in Sint-Petersburg twee bommen hem fataal werden. Dat was voorspeld, hij zocht het gevaar schijnbaar op. De veiligheidsvoorschriften werden onvoorstelbaar laks nageleefd. Een van de eerdere aanslagplegers werkte als klusjesman in het Winterpaleis en kon op zijn gemak elke dag een kleine hoeveelheid dynamiet binnensmokkelen zonder dat iemand onraad rook.
Het boek leest als een roman. Hier en daar zit de theaterman Radzinsky de wetenschapper wel eens in de weg. Je zou meer willen weten van de maatschappelijke voedingsbodem voor het terrorisme. Maar liefhebbers van lekkere verhalende geschiedschrijving heeft Radzinsky weer op hun wenken bediend.

Jan van Oudheusden

